

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. kmetijske družbe.

Tečaj III.

V sredo 19. Svečana. 1845.

List 8.

Gorenci — Dolenci.

Gorenc.

O svetim Mihelu
Vesel si Dolenc,
Rad bi te pri delu
Podpéral Gorenc!
Rad z tabo se trudil,
Od póta bil vnet,
De b' grozdiče grudil
In nosil ga v klet.

Bi plesal po kadi,
Bi prešo pervil,
Po tvoji navadi
Iz buče mošt pil;
Bi sode nalival,
Priyatle skup zbral,
In vince popival,
In čast Bogu dal.

Dolenc.

Res! svet'ga Mihela
Se jes veselim,

Zdaj truden od dela,
Ko Noe zaspim.
Iz preše mošt téce,
Si polnim kozar'c,
Pri ognju se péče
K pergrizleju jarc. *)

Al kmalo prav': „Plati!“
Gospôda ojstro,
In vino prodati
Permorani smo.
Tíci tu obuča,
Obleka skor' vsa,
Popravljena kuča,
Kak' koščik mesá.

De sreča me vstavi
Na górejno stran —
B' se vozil po Savi,
Naplačan za dan!
Bi vino zlahtneji
Ko krajnskiga pil,
Al' v Terstu hitreji
Si mošnjo dobil.

*) Kakor v Vinički fari in na Hrovaškim.

Gorenc.

Pač ima, to menim!
Gorenc penéz,
Z Dolencam nobenim
B' ne menjal zares,
Ta gon' barantijo,
Drug' trudi roké;
Ta vozi kočijo,
Un' z moko v Terst gré.

Al tole me žali,
K' ni vino cenó,
Kér ste ga prodali
Gorencam dragó.
Kmal' mogel bi djati
Si hlače na trak,
B' ga hotel vživati
Dolencam enák.

Dolenc.

Kdor dnarjev zlo varje,
Naj pije vodó;
Ti imaš denarje,
Jez imam blagó.
Al men' za mošnico,
Za vino teb' mar —
Na, vinsko slaščico!
Daj meni denar!

Bernard Tomšič.

Košéna moka téčen gnoj.

(Odgovor na vprašanje *)

Dosti, prav dosti se bere in sliši od rodovitnosti zemlje z košéno moko zagnojéne, in gotova resnica je, de Francozje in Anglijanje po daljnih deželah kosti skupujejo, drago vožnino od njih plačujejo in v moko somlene ali sterte po njivah na mesto gnojá trosijo.

Tudi per nas je marsikdo moč in tek te sorte gnojá poskušal, pa kakor se nam zdi, ni prav kazalo, tega gnojila poprijeti in deržati se, ker nihče ni prišel, košéne moke v drugo kupovati. Morebiti

*) Neki pridén bravec naših Novic iz St. Vidske fare nad Ipavo nas je za tečnost košéne moke vprašal, kterimu z veseljem v pričujočim od gosp. Orla danimu poduku odgovorimo.

Vredništvo.

de pričakovaniga dobička ni donesla. Pa kako more to biti? bo kdo vprašal. Prav lahko, ljubi moji bravci! zakaj oni so jo ali napak trosili, ali so se pa prevelike njene gnojne moči nadjali in čudeže od nje pričakovali.

Gotova resnica je, de košéna moka tečno gnojí, in de jo je priporočiti, zlasti za daljne in hribske njive, koder se napelovanje štalniga gnojá ne splačuje; tode pri tem je treba vediti: koliko se je mora za en oral (to je 1600 sežnjev prostora) vzeti, in kakó jo pred trosenjem pripraviti.

Za en oral se je mora vzeti šest centov, ali kar je enako, dvanajst mernikov z verham, in zraven nje še nar manj toliko sroviga pepéla. Obadva zmešana, in toliko namočena, de se v kopico zmetána vnameta, po tem pa pred semenam ali po njemu razsejana in z njim zavlečena, bosta že pri

pervim pridelki tako teknila, kakor dvajset vozov ali 300 centov štalniga gnojá. Voz po 15 centov štejemo.

Več, ko pervimu, tekne košena moka drugimu, tretjemu in četertimu pridelku, bodi si žito ali sočivje ali klajno zeliše. Zlasti pa dobro gnojí ilovčasto zemljo, in močnejši v mokrih, ko v suhih letih.

Vse naše skušnje smo storili z moko natolčeno iz skuhanih kostí. Brez dvoma mora moka iz srovih kostí močnejši gnojiti, pa ni bilo, in tudi je nismo iskali priložnosti, jih nakupiti.

Kdor jo želi skušati, je zamore kaj maliga dobiti v Ljubljani poleg zidañiga mosta nad cesarskim grabnam na mestni strani v hiši Nr. 10 cent po dva goldinarja, ali funt po pol groša. Dr. 0...

Še nekaj od českiga kolovrata.

Sliši se, de v večih krajih česki kolovrat zaničujejo, kér jim prehudo vleče, ali preveč suče, in kér na take majhne vretenca ni moč dosti napresti. Takim predicam ni moč drugiga sveta dati, ko de naj se pred učijo na českim kolovratu presti, in z njim v caker iti, to je: mu nit takó naglo podajati, kakor jo on zamore požirati, in ga z struno, ki vretence bolj ali manj — po volji predice — zavira, po svojim poravnati.

Majhno vretence ne brani veliko napresti, kér se polno zna sneti, in drugo prazno natakni; dva, tri ali več malih vretence da pri motanji toliko preje, ko eno veliko vreteno. Pri tem je le prašanje, če se v enakim časi na českim ali na domačim kolovratu več in z manjši prizadevo napresti zamore?

Kdorkoli je obedvoje sorte kolovrate poskušal, mora poterđiti, de se na českim kolovratu z majhnim trudam v enakim časi dvakrat več lične preje naprede, ko na domačim.

Na prašanje od več krajev; ali je mogoče na českim kolovrat vsaktero predivo, namreč ne le pražnje, ampak tudi ohlance in hodnik presti, odgovorimo iz lastne skušnje: Kakor pražnje, se dajo tudi ohlance in hodnik na českim kolovratu presti, to de jih moraš z grebenci, ki jih vsakteri s kolovratam dobí, takó dolgo mikati, de ves hodnik za grebencam ostane, in pezdirje preč popada. Takó zmikane ohlance in hodnik se dajo tanjkó, skorej kot pražnje presti, in iz takó pripravljeniga prediva, ktero bi, na domačim kolovratu spredeno, dalo debele niti komej 20 sežnjev, se je naprede nar manj 60 sežnjev. To le, ravno to je nar večí dobiček, ki ga českim kolovrat da, de se na njemu iz enakiga prediva dosti več in tanjši preje naprede, kot na domačim navadnim kolovratu. Zamudo z mikanjem, ohlančna nit namesto hodnične obilno poverne. Hodnik, ki za grebencam ostane, se da na domačim kolovratu v debelo nit spresti, in za povesa ali debelo platno podelati; na českim tega ni mogoče storiti, zató ker je luknjica v iglici prevozka. Razun mikanja nobeniga pripravljanja prediva za českim kolovrat ni treba, in domače laneno ali konopno predivo se da ravno takó na njem presti kot ptuje prekuhanó ali vstrojeno. Resnica pa le je, de tajši če je predivo, lepši se da presti, bodi si kolovrat kakoršen hoče.

Z prenamenjenjem vretence ali kaj drugiga pri českim kolovratu se nar beržej kaj popači, kteri, ravno ko ura, če se ji nar majšni kolesee prenaredi, svojo namenjeno službo odpové.

Kdor želi dobičkov deležin biti, ki jih česki kolovrat ponuja, naj se gre popred na njemu presti učiti, v Ljubljani je dosti takih priložnost; v pisarnici c. k. kmetijske družbe jih bo zvedil.

Dr. 0 . . .

Svetovanje, po kterim bi se zamoglo več ljudskih ali malih šol po deželi napraviti — z posebnim oziram na krajnsko in bližno primorsko deželo.

(Na dalje.)

De bi tedaj po rečeni priméri na vsakih sto pohištév ena šola peršla, bi za primorsko deželo sploh 1060 šol potreba bilo. Kér so jih pa tukaj do 1843ga leta le 175 šol imeli, jih po tem takim še 885 manjka. Po preskerbnim prizadevanju primorskiga vladarstva se je sicer napravilo na novo 48 šol, in število učencov se je pomnožilo za 3000 osób; pa vse to je še premalo.

Po zgorej imenovani priméri bi bilo na Krajnskim še okoli 950, v Dalmaciji okoli 800 vsakdanjih šol potreba.

Postavimo: ko bi šolski zaklad k vsaki téh šol na leto le po 25 gold. dodajal, bi zneslo to skup 67000 goldinarjev brez tega; kar za šole že dozdaj plačuje; vsiga tega pa storiti nemore.

Žalostno bi bilo, ko bi družih pripomočkov ne iméli! Sej so imenovane dežele v stanu, iz svoje moči ljudskih šol napraviti! Se bomo pogovorili, kakó bi se te moči obudile, in k pridu obračale, de bi se zamogel željen namen doseči.

Če prevdarimo pripomočke, po kterih se ravno sedajni čas druge velike déla dopernašajo, bode mo lahko pot našli, kakó bi se tudi potrebne ljudske šole po deželi napraviti zamogle.

Kar posamezni ne zamoremo storiti, to zamoremo združeni ispeljati. Ljudoljubi prijatli domovine, ki se za njeni prid in slavo poganjajo, naj hitijo združeni svojim bratom na pomoč priti: to zapoveduje ne samo duh ljubezni, kteri nas vse ljudi edini, ampak tudi keršanska vera: „Ako je tvoj bližen lačin, daj mu jesti; ako je žejin, daj mu piti“ — ako je poduka potreben, daj mu priložnost, tega zadobiti! De so naši bratje po kmetih tega zlo zlo potrebni, sim vam očitno pokazal.

Kaj pa je storiti, de bode mo ta namen dosegli? To le: rodoljubi prijatli naj v zvezo stopijo; naj prvič v djanju pomočke delijo, in drugič z gorečo besedo svoje primožne brate k enakimu djanju spodbadajo. Tolikanj družih družb že imamo po naših deželah, naj potrebnih, naj koristnih nam še manjka. Očitniga združenja po izgledu družih družb pa bi tukaj ne bilo potreba; brez navadnih družbnih postav naj se dobrotniki le v duhu zedinijo in pomočke delijo v denarjih ali v družih denarja vrednih rečeh, in z gorečim prizadevanjem in spodbodovanjem k napravi ljudskih šol. Duhovni gospodje, grajšaki in drugi posestniki, kupci, premožnejši uradniki, zdravniki, bogati kmetje in rokodelci naj k ti namembi v zvezo stopijo in naj vsak v svojih okolšnjah stori, kolikor je mogoče. Vse druge za napravo šol potrebne dela naj bodo pa deželni vladarstvu izročene, ktero nam bo radovoljno roke podalo k izpeljanju te koristne naprave in jo bo gotovo tudi nar ložejji izpeljalo. Jez mislim, de bi se ta reč po naslednih ravnilah nar bolji speljati zamogla.

(Dalje sledi.)